

Citizens Dialogue: The Way Out of the Southern Thailand Violence

Vanchai Vatanasapt

M.D., Professor,

The Office of Peace and Governance, King Prajadhipok's Institute

E-mail: vanchai_v@hotmail.com

Abstract

The issue of conflict in southernmost provinces, Thailand is a chronic problem that several governments have attempted to resolve. Academics, politicians and military leaders have expressed their opinions on ways to resolution, but day after day, acts of violence still occur. From research and document analysis done by the King Prajadhipok Institute, and from experiences in exchanging ideas through either deliberative dialogue or citizens dialogue, done by listening intently to every side and every opinion, we have summarized the following: the conflict in southern Thailand stems from the desire of the ethnic Malay-Pattani people to preserve their unique language, religion and culture which they share. There is evidence of, and an expressed desire for separatism, but it is probably not the view of the vast majority of those in the region. The state must understand that Game Theory will probably have a part in creating a united front and trust building measures. The life of every citizen whether Buddhist or Muslim which become the capital cost of the game theory need to be reduced effectively. The process of deliberative discussion or citizens dialogue in the region creates true participation, gives people an opportunity to look after their own lives and property, and gives the people a chance to have a role in building peace. Most importantly, the state must listen attentively with empathy not sympathy to create trust and repair relationships between the state and the people by revealing the truth. The state must create justice with compassion through both legal means and social justice. There will never be peace unless that peace is founded on justice.

Keywords: citizens dialogue, game theory, peace, King Prajadhipok's Institute, southernmost provinces

ประชาเสวนา: กระบวนการสู่ทางออกในปัญหาความรุนแรงของภาคใต้

วันชัย วัฒนศัพท์

พ.บ., ศาสตราจารย์, ผู้ทรงคุณวุฒิ

สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

E-mail: vanchai_v@hotmail.com

บทคัดย่อ

ปัญหาความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาเรื้อรังที่หลายรัฐบาลพยายามแก้ปัญหา นักวิชาการและนักการเมือง นักการทหารมากมายได้แสดงความคิดเห็นถึงทางออก หรือแนวทางแก้ปัญหา แต่จนแล้วจนรอดก็ยังไม่เกิดเหตุการณ์ของความรุนแรงรายวัน จากการวิเคราะห์ทั้งจากเอกสาร จากงานวิจัย ทั้งโดยสถาบันพระปกเกล้าเอง และจากประสบการณ์ในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่อาศัยกระบวนการสานเสวนาหาทางออก หรือประชาเสวนา คือการฟังอย่างตั้งใจจากทุก ๆ ฝ่าย พบข้อสรุปว่า ปัญหาภาคใต้เป็นประเด็นที่ผสมผสานของชาติพันธุ์ของพี่น้องชาวมลายูปาตานีที่ประสงค์จะรักษาอัตลักษณ์ทั้งภาษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่ผูกพันมาแต่ดั้งเดิม ความคิดแบ่งแยกดินแดนนั้นยังมีความคิดและหลักฐานแน่นอน แต่ไม่น่าจะเป็นแนวคิดของคนส่วนใหญ่ ทฤษฎีเกมน่าจะมีส่วนทำให้เกิดแนวร่วม ซึ่งรัฐจะต้องเข้าใจและสร้างมาตรการแห่งการลดต้นทุนคือ ชีวิตของประชาชนไม่ว่าพุทธหรือมุสลิม กระบวนการสานเสวนาหาทางออก หรือประชาเสวนากับประชาชนในท้องถิ่น โดยการฟังอย่างเข้าใจที่เอาใจเขามาใส่ใจเรา สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ให้โอกาสคนในท้องถิ่นดูแลชีวิตและทรัพย์สินของเขาเองมากขึ้น เปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีบทบาทในการสร้างสันติภาพ และสิ่งสำคัญที่สุดก่อนสิ่งอื่นใด คือจะต้องสร้างความไว้วางใจ พื้นความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้น โดยทำความจริงให้ปรากฏ ใช้ความกรุณานำ จัดการให้เกิดความยุติธรรมทั้งทางกฎหมายและยุติธรรมทางสังคม สันติภาพจะไม่เกิดขึ้นเลย ถ้าสันติภาพนั้นไม่ได้ยืนอยู่บนความยุติธรรม หรือ Just Peace

คำสำคัญ: จังหวัดชายแดนภาคใต้, ทฤษฎีเกม, ประชาเสวนา, สถาบันพระปกเกล้า, สันติภาพ

บทนำ

ถึงวันนี้มีหนังสือและบทวิเคราะห์ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่มากมายที่พยายามอธิบายสาเหตุความรุนแรงของปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่จนถึงวันนี้ดูเหมือนความรุนแรงก็ยังเกิดขึ้นดำรงอยู่และดูจะมองไม่เห็นความหวังในสันติภาพที่หลาย ๆ พรรคการเมือง หลาย ๆ รัฐบาล ก็อ้างว่ามีคำตอบ บทความนี้จะรวบรวมวิเคราะห์จากทฤษฎีต่าง ๆ รวมถึงเปรียบเทียบทางออกที่ประเทศเพื่อนบ้านเราดำเนินการ และดูจะมีความสำเร็จในระดับหนึ่ง และจากการที่มีโอกาสได้จัดกระบวนการประชาเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา เจ้าหน้าที่รัฐในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และจากโอกาสที่ได้นั่งฟังผลการวิเคราะห์วิจัยจากงานวิจัยในฐานะคณะกรรมการตรวจสอบงานวิจัยของสภาวิจัยแห่งชาติในรอบสองปีที่ผ่านมา จะลองแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รู้ท่านอื่น ๆ ที่อาจจะได้อ่านบทความนี้

ปัญหาชนกลุ่มน้อยในกลุ่มใหญ่หรือชนกลุ่มใหญ่ในกลุ่มน้อย

บทสรุปอย่างหนึ่งที่หลาย ๆ ฝ่ายพูดถึงปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยก็คือ “ปัญหาด้านอัตลักษณ์” ซึ่งพี่น้องในสามจังหวัดชายแดนนั้น มีความหวงแหนในความมีอัตลักษณ์ของตัวเองที่ไม่อยากให้กระแสโลกาภิวัตน์เข้ามาทำให้มีการเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นมลายูปาตานี วรวิทย์ บารู และคณะ (2550) ได้ทำการศึกษาและสรุปเรื่องอัตลักษณ์ว่า ชาวมลายูปาตานีมีอัตลักษณ์ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญสามอย่างคือ ศาสนาอิสลาม ภาษามลายู วัฒนธรรมอิสลามและมลายู และองค์ประกอบนั้นต้องผสมผสานกัน จะขาดส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ และชาวมลายูปาตานีต้องการให้สังคมส่วนใหญ่ของประเทศไทยยอมรับในการเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม โดยให้การยอมรับว่าสังคมมลายูปาตานีซึ่งแตกต่างจากชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยนั้นเป็นส่วนหนึ่งของ

สังคมไทยโดยรวม หากจะดูปัญหาเรื่องชาติพันธุ์ หรือชนกลุ่มน้อยในโลกนี้ **ซีแมน (W.K.Cheman) (1990)** ได้แยกแยะออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มแรก ประกอบด้วยประชากรผู้อพยพย้ายถิ่นเป็นชนกลุ่มน้อยไปอยู่ประเทศอื่น ซึ่งอาจจะเกิดจากนโยบายกวาดต้อนแรงงานจากการล่าอาณานิคม ตัวอย่างเช่น คนผิวดำในสหรัฐอเมริกา คนจีนในมาเลเซีย และคนอัฟริกาในไถยานา เป็นต้น คนเหล่านี้โดยทั่วไปจะไม่มีมรดกยึดเหนี่ยวกับพื้นที่ภูมิศาสตร์จำเพาะ และจะกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในประเทศใหม่ กับทั้งความรู้สึกในอัตลักษณ์เดียวกันจะไม่ค่อยรุนแรง ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้จะไม่มีความรู้สึกที่อยากจะแยกประเทศออกไป ตรงข้ามจะรู้สึกห่วงในการยอมรับพวกเขาเข้าสู่สังคมส่วนใหญ่มากกว่า **กลุ่มที่สอง** จะประกอบด้วยชนพื้นเมืองที่ผลจากการครอบครองเป็นอาณานิคมทำให้คนเหล่านี้กลายเป็นชนกลุ่มน้อยในดินแดนตนเอง ได้แก่ กลุ่มแอบอร์จีเนียลในออสเตรเลีย อเมริกันอินเดียนหรือที่คนไทยรู้จักในนามอินเดียนแดงในสหรัฐอเมริกา และกลุ่มชนพื้นเมืองในแคนาดา ความต้องการของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ต้องการเพียงจำกัดการเข้ามาล่อลวงหรือล่อลวงละเมิดสังคมของเขาที่มีประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา **กลุ่มที่สาม** เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่กลายเป็นชนกลุ่มน้อยที่เกิดจากการเข้ามาควมรวบผู้คนที่ต้องการปกครองตนเองจนถึงปัจจุบันนี้ที่อยู่ภายใต้ผู้มีอำนาจที่มีความแตกต่างจากพวกเขา หรือจากการไปลดทอนปริมาณพลของกลุ่มท้องถิ่นและกลุ่มภูมิภาคภายใต้้นโยบายการรวมศูนย์และรวมกันภายใต้รัฐบาลแห่งชาติ ดังเช่น กลุ่มบาสก์ในประเทศสเปน (the Basques) กลุ่มเบอร์นีช (the French Speaking Bernese) ที่พูดภาษาฝรั่งเศสในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ กลุ่มไทโรลีนส์ (the South Tyroleans) ในประเทศอิตาลี กลุ่มเบรตันส์ (the Bretons) ในประเทศฝรั่งเศส กลุ่มคนพูดภาษาฝรั่งเศส ในรัฐควิเบค ประเทศแคนาดา ชาววอลลูนและเฟลมมิช (the Walloon และ Flemish) ในประเทศเบลเยียม ชาวติมอร์ตะวันออก (the East

Timorese) และชาวเกาะ อื่น ๆ ในประเทศอินโดนีเซีย กลุ่มกะเหรี่ยงและฉาน (the Karens และ the Shan) ในประเทศพม่า กลุ่มแคชเมียร์และนาคา (the Kashmir และ the Naga) ในประเทศอินเดีย กลุ่มทมิฬ (the Tamils) ในประเทศศรีลังกา ชาวทิเบตและคาซัคส์ (the Tibetans และ the Kazakhs) ในประเทศจีน ชาวเคอร์ดิสต์ (the Kurds) ในประเทศอิรักและอิหร่าน ชาวอาร์มีเนียน (the Armenians) ในประเทศตุรกีและสหภาพโซเวียต ชาวอีริเทรียน (the Eritreans) ในประเทศเอธิโอเปีย ชาวซาฮาราวิส (the Saharawis) ในประเทศโมร็อกโก ชาวอิโบส (the Ibos) ในประเทศไนจีเรีย ชาวมอโรส (the Moros) ในประเทศฟิลิปปินส์ และชาวมลายู (the Malaya) ในประเทศไทย กลุ่มเหล่านี้โดยปกติจะผูกพันอย่างเหนียวแน่นกับพื้นที่จำเพาะและมีจุดยืนทางการเมืองคือการแบ่งแยกดินแดน แอนโทนี โอเบอร์ซาล (Anthony Obershall) (1973) ได้อธิบายถึงกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 (ค.ศ. 1973) ก่อนที่ติมอร์ตะวันออกจะแยกตัวเป็นอิสระจากอินโดนีเซีย และโอเบอร์ซาลยังอธิบายต่อว่าความเป็นชาติพันธุ์ของเขาเหล่านั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตำนานที่เล่าขานกันต่อ ๆ มา เรื่องความทรงจำและสัญลักษณ์ของกลุ่มที่เป็นอัตลักษณ์ที่เขาหวงแหนยังดำรงความหวังที่จะมีความเป็นอิสระหรือได้กลับมาปกครองตนเองอีกครั้งหนึ่ง

ชาติพันธุ์หรือแบ่งแยกดินแดน

คำถามที่เกิดขึ้นก็คือ ความเป็นจริงในปัจจุบันนี้ความรู้สึกในความเป็นชาติพันธุ์เหล่านี้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังดำรงอยู่มากน้อยแค่ไหน จากหลากหลายเวทีของการเสวนากันก็มีข้อสรุปชัดเจนว่า “อัตลักษณ์” ยังเป็นเรื่องหลักของพี่น้องที่ใช้ภาษามลายูเป็นภาษาหลักอยู่ แต่ถามว่าเขาเหล่านั้นยังมีความคิดที่จะแบ่งแยกเป็นอิสระหรือไม่ เป็นอีกคำถามหนึ่งที่อานันท์ ปันยารชุน (2549) ท่านอดีตนายกได้ตอบในรายงานของคณะกรรมการอิสระสมานฉันท์

แห่งชาติว่าถึงแม้ว่าจะมีความต้องการอยู่บ้าง แต่เล็ก ๆ ลงไปของคนส่วนใหญ่ไม่ได้คิดแบ่งแยก ดูได้จากผู้มาทำบัตรประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ทำเสร็จก่อนเพื่อน มาลงคะแนนเลือกตั้งก็มาลงมากกว่าอีกหลาย ๆ จังหวัด รวมทั้งแม้แต่กรุงเทพมหานครในการแข่งขันฟุตบอลไทยกับมาเลเซียพี่น้องสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เชียร์ไทย แต่ประเด็นสำคัญคือความไม่ไว้วางใจที่ถึงวันนี้ทั้งรัฐและประชาชน ยังมีความรู้สึกหวาดระแวงกันอยู่มาก คำพูดที่ทำให้รู้สึกแบ่งแยกมากที่สุดก็คือคำพูดที่ว่า “แกเป็นคนไทยหรือเปล่าไม่พูดภาษาไทย” ทำไมคนเหนือพูดภาษาคำเมือง คนอีสานพูดภาษาออกไปทางลาว คนสุรินทร์ศรีสะเกษพูดไปทางเขมร ไม่มีใครไปชี้หน้าถามว่า “แกเป็นคนไทยหรือเปล่า” เพียงเพราะเราฟังพี่น้องสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่พูดภาษามลายูถิ่นแล้วไม่รู้เรื่องเราก็ไปแบ่งแยกเขาแล้ว ความเชื่อประเพณีปฏิบัติตลอดจนข้อปฏิบัติทางศาสนาที่เราเคร่งครัดที่ยึดถือเราก็ไม่เข้าใจ บางครั้งยังไปละเมิดอีกต่างหาก

คำถามที่ว่าแล้วความคิดแบ่งแยกดินแดนยังมีอยู่หรือเปล่าอาจจะดูได้จากหนังสือที่ รุ่ง แก้วแดง (2548) ซึ่งเป็นทั้งคนในพื้นที่และเคยเป็นถึงผู้บริหารประเทศระดับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้แสดงถึงเอกสารที่ยืนยันแนวคิดของความต้องการของคนบางกลุ่มที่ยังมีความต้องการอย่างจริงจังที่จะแบ่งแยกดินแดน และยังมีความพยายามที่จะเผยแพร่วิชาการนี้ลงสู่เยาวชนรุ่นต่อไป ดังนั้น เราจึงยังเห็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความสำเร็จของการเผยแพร่แนวคิดถึงการแบ่งแยกดินแดนจะสำเร็จหรือไม่ คงอยู่ที่หลายปัจจัย แต่ปัจจัยที่สำคัญที่จะตกย้ำให้พี่น้องลูกหลานเหล่านี้คิดเห็นคล้อยตามหรือไม่ อยู่ที่การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐต่อประชาชนด้วยการเข้าใจเข้าถึงอย่างแท้จริงหรือไม่ การเข้าใจเข้าถึงที่พระเจ้าอยู่หัวของเราได้มีพระราชดำรัสที่มีความหมายยิ่งว่าต้องเข้าใจเข้าถึงก่อนจึงพัฒนา

หนังสือดังกล่าว ยังสรุปยืนยันรายงานของท่านอดีตนายกอนันท์ ถึงความรู้สึกไม่ไว้วางใจของผู้คนในสามจังหวัดชายแดน ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากเกิดเหตุการณ์ก่อการร้ายอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะหลังจากเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ได้ทำลายความไว้วางใจของคนพุทธ คนมุสลิมที่เคยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นเวลายาวนาน จนทำให้พี่น้องมุสลิมโดยเฉพาะเยาวชนได้หันมาสร้างความเข้มข้นในกฎและบัญญัติต้องห้ามต่าง ๆ รุ่ง แก้วแดงมองว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยิ่งทำให้เกิดความระแวงสงสัย และความรู้สึกชอบไม่ชอบมากยิ่งขึ้น ความรุนแรงที่มีผลกระทบต่องานวิถีชีวิตหลายต่อหลายอย่างที่ปกติจะกระทำในเวลากลางวัน เพราะไม่ไว้วางใจความปลอดภัย วิถีชีวิตที่กระทบไปถึงการปฏิบัติงานประกอบอาชีพ เช่น การกรีดยาง การค้าขาย เศรษฐกิจ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนจึงนับวันที่จะตกต่ำลงไป คนจำนวนหนึ่งจึงหนีออกจากพื้นที่

เมื่อพูดถึงพื้นที่หรือดินแดน คำถามเกิดขึ้นว่า ดินแดนของใครกันแน่ หากได้อ่านข้อเขียนของสุจิตต์ วงษ์เทศ (2551) ที่ได้พูดถึง “ผู้คนและดินแดนในทรงสนะครอบงำ” ได้อธิบายถึงความเชื่อที่ต่างกันว่ารัฐไทยได้ใช้ทรงสนะครอบงำ ในการบอกว่า ผู้คนในดินแดนขานทองนี้เป็นคนไทยมาแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว ทั้งที่หลักฐานทางโบราณคดีและมานุษยวิทยายืนยันสอดคล้องกันหมดว่า ชื่อเรียกตัวเองว่า “คนไทย” มีราวหลัง พ.ศ. 1700 บริเวณที่ราบภาคกลางลุ่มน้ำเจ้าพระยา และกรณีรัฐปัตตานีก็เป็นดินแดนของชาติพันธุ์มลายู คนพื้นเมืองแต่ดึกดำบรรพ์ ไม่น้อยกว่า 3,000 ปีมาแล้ว และได้เกิดมีสหพันธรัฐ “ศรีวิชัย” ก่อนมีรัฐสุโขทัยเกือบ 1,000 ปี และสุจิตต์ วงษ์เทศยังอ้างถึงข้อความในหนังสือ Deep South ไว่ว่าสนใจว่า “ที่ผ่านมามีว่ารัฐจะดำเนินแนวทางมาตรการอย่างไร ก็ไม่อาจสลายความรู้สึกอคติของประชาชนมลายูมุสลิมไปได้โดยเฉพาะการเรียกร้องอัตลักษณ์” “แค่รับรอง

ความเป็นเชื้อชาติมลายูลงไปในบัตรประชาชนไทยแค่นี้ก็ลดความรู้สึกไปได้เยอะแล้ว”

สันติภาพกับความยุติธรรม

คำถามต่อรัฐบาลทุกรัฐบาลต่อพรรคการเมืองและนักการเมืองทุกรัฐบาลที่ตั้งโจทย์ถามว่า จะแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคได้อย่างไร ดูจะมีคำตอบอย่างเชื่อมั่นเสมอมาว่า จะแก้ปัญหาได้ภายในเมื่อนั้นเมื่อนี้แล้วปัญหาก็ยังดำรงอยู่ ยืดเยื้อยาวนาน ความรุนแรงดูจะเกิดขึ้นอยู่แทบไม่ขาดระยะ ผู้นำท้องถิ่น ครูบา-อาจารย์ เจ้าหน้าที่รัฐ ทหารตำรวจก็ถูกลอบยิงวางระเบิดอยู่เกือบทุกเมื่อเช้าวาน นาน ๆ จะเห็นข่าวการจับกุมพบเงินจำนวนมากที่ดูเหมือนจะเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ความฝังใจในการกระทำของเจ้าหน้าที่ในการจับกุมกล่าวหาสอบสวน รวมทั้ง การอุ้มหายตัวไปยังเป็นรอยฝังลึกในหลาย ๆ ครอบครัวของพี่น้องสามจังหวัดชายแดนภาคได้ ความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นของผู้เกี่ยวข้องทุก ๆ ฝ่าย ยังขาดการเยียวยาอย่างจริงจัง ความรู้สึกถึงความไม่ยุติธรรมยังดำรงอยู่ จากงานวิจัยของคณะทำงานในคณะกรรมการการศึกษาปัญหาความยุติธรรมของ ก.อ.ส. ได้ชี้ให้เห็นชัดถึงปัญหาความไม่ยุติธรรมที่บรรดาพี่น้องประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคได้ได้แสดงความคิดเห็นมีมากมาย คำว่า *Just Peace* คือ **สันติภาพที่ต้องยืนอยู่บนความยุติธรรม** เป็นสิ่งที่ผู้ที่ต้องการสร้างให้เกิดสันติภาพจะต้องเข้าใจ สันติภาพจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าประชาชนในพื้นที่นั้นไม่ว่าพุทธหรือมุสลิม ไม่ว่าข้าราชการ หรือพ่อค้าประชาชน ยังรู้สึกว่าเขายังไม่ได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริง ความยุติธรรมทั้งในระบบของกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมาย (Legal justice) และความยุติธรรมที่มองเลยไปถึงความยุติธรรมทางสังคม (Social justice) ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องเข้าใจ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2549)

จากงานวิจัยที่ได้ศึกษาทัศนคติของพี่น้องสามจังหวัดชายแดนภาคได้ โดยคณะทำงานส่งเสริมการ

ดำเนินกระบวนการยุติธรรมตามหลักนิติธรรม ในขณะอนุกรรมการส่งเสริมความไว้วางใจ ความยุติธรรม และสิทธิมนุษยชน ของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ (2549) ได้สรุปว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 52.5 รู้สึกว่าตนเองได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงทั้งทางชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และจิตใจ ทั้งจากประสบการณ์ตรงและจากญาติพี่น้อง แต่ปรากฏว่ามีประชาชนกลุ่มตัวอย่างเพียงส่วนน้อยที่ได้รับการเยียวยาความเสียหายหรือบรรเทาผลร้ายจากหลายองค์กรทั้งรัฐและเอกชน แต่ก็ล่าช้าและไม่เพียงพอ ยังพบว่าประชาชนมีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานของตำรวจต่ำสุด ขณะเดียวกันมีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานของผู้พิพากษามากที่สุด เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ตากใบมีผลกระทบต่อศรัทธาของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมมากที่สุด ความคาดหวังของประชาชนอยากให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทำงานด้วยความรวดเร็ว โปร่งใส มีการพิจารณาคดีโดยเร็ว เพราะมีการชะงะหว่างพิจารณาคดีเป็นเวลานาน ผู้เขียนได้มีโอกาสรับฟังเรื่องเล่าจากผู้นำสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในระหว่างที่จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เจ็ดวัน โดยมีผู้นำที่เคยติดคุกอยู่หกปีต้องทำงานหนักทุกวันระหว่างพิจารณาคดี แต่เมื่อศาลพิพากษาว่าไม่ผิด ก็ไม่มีใครมาติดตามช่วยเหลือเยียวยารับผิดชอบความเสียหาย หรือความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นระหว่างติดคุกอยู่ ถึงแม้จะมีกฎหมายให้มีการเยียวยา แต่ก็เห็นหน้าที่ผู้เสียหายต้องดำเนินการเอง

จุฬารัตน์ และคณะ (2549) ได้สรุปต่อมาว่า ประชาชนมีความคาดหวังมากต่อกระบวนการยุติธรรมมากกว่าระบอบราชการอื่น ๆ ประชาชนยังอยู่ด้วยความหวาดกลัวการใช้อำนาจรัฐ และเมื่อเจ้าหน้าที่รัฐทำผิดประชาชนก็ไม่กล้าเอาเรื่อง จริง ๆ แล้วไม่ใช่เฉพาะสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตัวอย่างในภาคอื่น ๆ มีให้เราเห็นอยู่เรื่อย ๆ ดังตัวอย่างกรณีการจับยาบ้าอย่างสุ่มเสี่ยง ใช้อำนาจและถือโอกาสรีดไถของ

เจ้าหน้าที่กลุ่มหนึ่ง (มกราคม 2551) จนเรื่องแดงขึ้น จึงมีผู้คนอีกจำนวนมากกล้าออกมาแสดงตัวและร้องเรียน แคทเธอรีน มอริส (Catherine Morris) (2548) ในการบรรยายเรื่องการฟื้นคืนดีเยียวยา (Reconciliation) ได้สรุปปัญหาความขัดแย้งความรุนแรง แม้ในประเทศที่มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เช่น รวันดา จะฟื้นคืนดีจะต้องอาศัยการดำเนินการอยู่สี่แนวทางหลัก ๆ อย่างที่หนึ่ง คือ ต้อง**สร้างความจริงให้ปรากฏ** (Truth) ความจริงที่ยังรอคำตอบของบุคคลที่ถูกอุ้มหายไป และอีกหลาย ๆ ความจริงที่ประชาชนยังอยากรู้ อย่างที่สอง คือ การสร้างความไว้วางใจ (Trust) ความไว้วางใจทั้งความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน (ความไว้วางใจในความเป็นพวกเราไม่ใช่พวกเขา) และ**ความไว้วางใจในการมีหลักประกัน การเอาใจเขามาใส่ใจเรา** เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะต้องเข้าใจและเข้าถึงที่จะช่วยสร้างความไว้วางใจในความเป็นพวกเรา ซึ่งต่างจากลักษณะที่ **เอาใจเรามาใส่ใจเขา** ที่จะทำให้เราคิดอีกอย่างคิดแบบที่เราเอาตัวตนของเราไปวัดซึ่งไม่ควร อย่างที่สามที่จะต้องนำมาใช้ก็คือ**ความกรุณา** หรือ Mercy ไม่ใช่ความอาฆาตพยาบาท ซึ่งความกรุณาเท่านั้นจะนำไปสู่การเยียวยาได้ และอย่างทีสี่ที่จะต้องเกิดขึ้นก่อนการฟื้นคืนดีก็คือ **ความยุติธรรม** หรือ Justice ซึ่งดังได้กล่าวเบื้องต้นไว้ว่าสันติภาพจะไม่เกิดขึ้นถ้าไม่ใช่ Just Peace หรือความยุติธรรมที่ยืนอยู่บนฐานของความยุติธรรม ดังนั้นการจะสร้างสันติภาพจำเป็นต้องสร้างให้เกิดที่คนในพื้นที่ยอมรับว่ามีการจัดการอย่างยุติธรรมทั้งคนไทยที่เป็นชาวพุทธและผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาอื่น ๆ

ทัศนคติเรื่องความขัดแย้งของประชาชนในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากงานวิจัยของ วันชัย วัฒนศัพท์ ถวิลวดี บุรีกุล และวิศิษฐ์ ชัชวาลทิพากร (2549) ที่ทำการสำรวจกลุ่มประชาชนอย่างมีระบบโดยสุ่มจากบัญชีผู้มีสิทธิเลือกตั้งในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้รวม 998 ตัวอย่าง มีตัวเลขบางอย่างที่น่าสนใจ

เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับงานวิจัยลักษณะเดียวกันของคณะวิจัยชุดเดียวกันที่ทำการสำรวจทั่วประเทศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในกลุ่มของภาคใต้ตอบว่าไม่ได้เรียนหนังสือถึงร้อยละ 8.2 ขณะที่ตัวเลขจากทั่วประเทศ พบว่ามีร้อยละ 1.0 ที่ตอบว่าไม่ได้เรียนหนังสือ และผู้ที่เรียนเพียงระดับประถมต้นและประถมปลาย มีร้อยละ 33.4 และ 21.1 ของกลุ่มหัวจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในขณะที่ทั่วประเทศพบร้อยละ 10.0 และ 6.9 ตามลำดับ โดยรวมแล้วผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือและเรียนจบเพียงประถมปลายในภาคใต้จากการสุ่มดังกล่าว พบสูงถึงร้อยละ 62.7 ขณะที่ในภาพรวมของประเทศ จากการศึกษาพบสูงร้อยละ 17.9 จึงอาจจะเห็นได้ว่า ส่วนหนึ่งของปัญหามาจากการศึกษาหรือไม่ ความแตกต่างของผู้ไม่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนนั้น เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 14.2 ขณะที่ผู้นับถือพุทธร้อยละ 2.5 ที่ไม่ได้เรียน แต่เมื่อดูในระดับประถมต้น ประถมปลายก็并没有什么แตกต่างกัน เมื่อนำคำตอบมาวิเคราะห์สภาพปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้ง โดยการใช้การแยกแยะประเภทตามวงกลมความขัดแย้งของ คริสโตเฟอร์มัวร์ (อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2547) พบ **ปัญหาเรื่องข้อมูล**ว่าในระดับประเทศนั้น มีการให้ข้อมูลล่าช้า (ร้อยละ 65.4) ข้อมูลไม่พอ (ร้อยละ 63.9) ให้ข้อมูลแต่ส่วนดี (ร้อยละ 62.4) รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลยาก (ร้อยละ 56.9) ในด้าน **ผลประโยชน์** มีความเห็นว่า ความรุนแรงของปัญหาเกิดจากนักการเมืองเห็นแก่ได้สูงสุดถึงร้อยละ 87.7 รองลงไปคือปัญหาหาเสพติด (ร้อยละ 85.4) ปัญหาความยากจน (ร้อยละ 84.8) ข้าราชการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน (ร้อยละ 82.9) และคอร์รัปชัน (ร้อยละ 82.9) มุมมองด้าน **ความสัมพันธ์** โดยเฉพาะเรื่องความไม่ไว้วางใจ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับงานวิจัยดังกล่าว พบว่าความไม่ไว้วางใจทั้งระหว่างคู่สมรส ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา นักการเมืองกับข้าราชการ และรัฐกับประชาชนนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามในหัวจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความไม่ไว้วางใจในทุก

กลุ่มสูงระหว่าง ร้อยละ 74.4 ถึง 77.9 ขณะที่ผู้ตอบกลุ่มทั่วประเทศจะอยู่ระหว่างร้อยละ 27.5 ถึง 48.8 ส่วน **ปัญหาเรื่องโครงสร้าง** พบว่า ปัญหาอำนาจอิทธิพลและเงินยังใช้ได้ผลมากถึงร้อยละ 72.7 ปัญหา **ด้านความเชื่อ** ประชาชนผู้ตอบในหัวจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่มีความเชื่อมั่นต่อนักการเมืองและข้าราชการในประเด็นเรื่องการทำงานเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง รวมทั้งมีความเชื่อว่า ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่จะคอร์รัปชันและหวังกอบโกย แต่ก็ยังเชื่อว่าสันติวิธีแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งได้ (วันชัย วัฒนศัพท์ ถวิลวดี บุรีกุล และวิศิษฐ์ ชัชวาลทิพากร, 2548)

ทฤษฎีและแนวคิดเหตุการณ์การแก้ปัญหาตนเอง โดยท้องถิ่นและท้องถิ่น

จากโอกาสที่สภาความมั่นคงแห่งชาติสนับสนุนให้สถาบันพระปกเกล้าจัดทำโครงการและได้นำผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและผู้นำการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการที่เรียกว่า **สานเสวนา** หรือ **Dialogue** อยู่เจ็ดวัน ได้มีข้อสรุปถึงแนวทางแห่งการที่จะต้องมาทำความเข้าใจกันในหลายเรื่อง ต้องมาสร้างความไว้วางใจ พื้นความสัมพันธ์อีกมาก แต่ข้อสรุปที่สำคัญก็คือ จากการได้ดูงานในพื้นที่ภาคเหนือที่ตำบลปากดุก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่มีการสร้างกติกาของการอยู่ร่วมกัน และการอยู่ด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ทุกคนพูดตรงกันว่านี่คือทางออกของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ชาวปากดุกสามารถสร้างกติกาและดูแลกันเอง จากหมู่บ้านตำบลที่เคยมีแต่ความขัดแย้งรุนแรง เวลาจัดงาน วิยรันทก่อกวนยามค่ำคืน กลับมาสู่สันติสุขด้วยกฎกติกาพื้นฐาน หรือ Ground Rule ที่เขาร่วมกันสร้างขึ้น เป็นไปได้ไหมที่จะเปิดโอกาสให้หมู่บ้านเหล่านี้ดูแลตนเอง เพราะทหารอาจจะช่วยดูแลได้บางเวลา แต่ก็เปื้อนป่าและเวลาเย็นค่ำก็ต้องกลับกรมกอง ไม่อาจมาช่วยดูแลเขา ไม่อาจช่วยลดต้นทุนคือความเสียชีวิต ที่เขาต้องเลือกในทฤษฎีเกม

ทฤษฎีเกมกับปัญหาแนวคิดสงครามแย่งมวลชน

นักเศรษฐศาสตร์ (อ้างถึงใน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2007) พยายามอธิบายปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า “รัฐและโจรก่อการร้ายกำลังเล่นทฤษฎีเกม โดยมีประชาชนเป็นคนกลางที่จะเลือกอยู่ฝ่ายใด ฝ่ายโจรก็จะเสนอโดยการกระทำให้เห็นว่าถ้าเลือกอยู่กับรัฐบาล ต้นทุนของคุณคือตาย หรือชีวิต แต่ถ้าเลือกอยู่กับโจร นอกจากไม่ต้องมีต้นทุนแล้วยังจะได้ประโยชน์คือสวนยางที่หากำจัดคนพุทธ หรือคนมุสลิมที่ไปอยู่กับฝ่ายรัฐได้ สวนยางนี้จะเป็นอย่างคุณ” เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2007) อธิบายว่าในทางทฤษฎีแล้วหากรัฐใช้แนวทางสมานฉันท์ประชาชนและผู้ก่อความไม่สงบใช้ความรุนแรง และรัฐก็ยังมีอาจลดต้นทุนให้กับประชาชน ประชาชนก็จะเลือกอยู่ฝ่ายโจร ทฤษฎีนี้จะจริงหรือไม่จริงก็แล้วแต่ แต่ก็อาจจะมีมุมมองที่นอกเหนือจากทฤษฎีเดิม ๆ ที่เราเคยเชื่อและนำมาใช้ ฉะนั้นการลดต้นทุนให้กับประชาชนคือการสร้างหลักประกันในชีวิตและทรัพย์สิน จึงเป็นประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งที่จะลดแนวร่วม

นอกจากทฤษฎีเกม ทฤษฎีชาติพันธุ์รวมถึงทฤษฎีของการแบ่งแยกดินแดนแล้ว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากเรื่องส่วนตัว ผลประโยชน์ ครอบครัว แม้จะยังไม่ปรากฏเห็นเด่นชัดเหมือนประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ ที่มีมินดาเนา ที่มีปัญหาเหมือนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของเรา แต่ที่มินดาเนามีปัญหาความขัดแย้งส่วนบุคคลและส่วนครอบครัวที่รุนแรงมากและยืดเยื้อเป็นศีกส่ายเลื้อยไยไปสู่ความขัดแย้งในระดับการต่อสู้ของฝ่ายรัฐบาลกับกลุ่มมอโร อิสลามิกลิเบอเรชั่น ฟรอนท์ (Moro Islamic Liberation Front) ซึ่งเรียกความขัดแย้งนี้ว่า *ริโด* (Rido) หรืออาจจะเรียกแบบชาวบ้านว่า “ศีกส่ายเลื้อย” ซึ่งมีงานศึกษาเรื่องนี้โดย วิลเฟรโด ทอเรส (Wilfredo Torres III) (2007) ได้พูดถึงเรื่อง *สงครามใหญ่และสงครามเล็ก* การพัวพันของความขัดแย้งรุนแรงด้วยการสู้รบกันในสงคราม

ขนาดใหญ่กับสงครามในห้าชุมชนและมินดาเนา พบเหตุการณ์มากมายของการต่อสู้ระหว่างกลุ่มแบ่งแยกดินแดน MILF กับกลุ่มทหารรัฐบาลฟิลิปปินส์ที่เริ่มจากความขัดแย้งระหว่างตระกูลของคนในครอบครัว หรือต่างครอบครัวต่างตระกูล แล้วไปดึงเอาพรรคพวกที่เป็นทั้งทหารและนักรบของฝ่ายทั้งสองออกมาไล่ฆ่าไล่ยิงกันอย่างรุนแรง หรือความขัดแย้งระหว่างกลุ่มสู้รบทั้งสองแล้วย้อนลงมาสู่ตระกูลหรือครอบครัวที่มีงานวิจัยของธนาคารโลกได้เคยสรุปเอาไว้ แม้เราจะไม่พบกรณีดังกล่าวในพื้นที่ภาคใต้ แต่ก็อาจจะสังวรไว้ เพราะความขัดแย้งด้านผลประโยชน์เรื่องยาเสพติดของเถื่อน แม้แต่เรื่องส่วนตัวก็อาจจะใช้วิธีการสร้างสถานการณ์เพื่อจัดการกับศัตรูก็อาจจะมิให้เห็นแล้ว เช่น กรณีฆ่าตัดตอนในเรื่องยาเสพติด

การแก้ปัญหายาก ๆ จะอย่างไร

ผู้เรียนได้หนังสือมาเล่มหนึ่งชื่อว่า “การแก้ปัญหายาก ๆ” (Solving Tough Problems) เขียนโดย อัดัมคาเฮน (Adam Kahane) อัดัมได้เล่าถึงชีวิตของเขาในวัยหนุ่มว่า เขาเคยมีความเชื่อว่าปัญหาที่ยากที่สุดคงจะต้องแก้ได้ด้วยคนที่เก่งที่สุดในโลก (World’s Smartest People) เขาต้องการเป็นคนหนึ่งในกลุ่มนี้จึงไปเรียนในมหาวิทยาลัยแมคกิล (McGill University) ในวิชาทฤษฎีฟิสิกส์และคณิตศาสตร์ชั้นสูง เขาภูมิใจมากที่สามารถทำโจทย์ยาก ๆ ได้ถูกต้องและสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตำราของเขาจะประกอบด้วยคำถามท้าทายและคำตอบที่ท้าทายเล่ม หลักสูตรควอนตัม ฟิสิกส์มีการให้คะแนนโดยอาศัยการสอบที่อ้างอิงตำราเล่มเดียว ก่อนสอบอัดัมทำแบบฝึกหัดทั้งหมดทำให้เขาได้คะแนนสูงสุดอัดัมและเพื่อนเขามีความเข้าใจว่ามี *คำตอบที่ถูก คำตอบเดียวเท่านั้น (one right answer)* ในแต่ละข้ออัดัมได้เข้าทำงานในบริษัทต่าง ๆ แล้วจึงพบความจริงว่าความเข้าใจและความคาดหวังของเขาผิดพลาด ผู้บริหารไม่ได้สนใจบทวิเคราะห์ของเขา รวมกลุ่มกันทำเป็นไม่เข้าใจ เขาไม่เข้าใจเลยไม่เหมือนกับที่เขา

การฝึกให้ใช้การตัดสินใจที่มีเหตุผล จึงพบว่าโลกนี้ไม่ได้เป็นอย่างที่เขาเรียนรู้จากตำราว่ามี “คำตอบที่ถูกต้องเดียว” ในที่สุด อตัม จึงพบว่าสิ่งสำคัญที่สุดของการแก้ปัญหาาก ๆ คือการรู้จักฟังกัน (Active listening) ฟังที่ไม่ใช่ฟังแบบการฟังที่จะตอบโต้เหมือนในศาล แต่ฟังจากภายใน ฟังอย่างเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) ที่อ้างถึงหนังสือของอตัม เพื่อจะยืนยันว่าการคาดเดาในอนาคตคงไม่มีคำตอบที่ถูกต้องอย่างเดียว และควรที่จะฟังจากหลาย ๆ ฝ่ายโดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลายก่อนจะกำหนดทิศทางใด ๆ กระบวนการที่จะให้ได้คำตอบที่ชัดเจนอาจจะต้องใช้การประชาเสวนา (Citizens dialogue) หรือการสานเสวนาหาทางออก (Deliberation) โดยการหันหน้ามาพูดคุยกันเพื่อหาทางออกโดยทุกภาคส่วน (Kahane, 2004)

เมื่อได้พูดถึงการมองไปข้างหน้าแล้วจะขออ้างหนังสืออีกเล่มที่พูดถึงอนาคตชื่อ “ความหมายของศตวรรษที่ 21” (The Meaning of the 21st Century) ของ เจมส์ มาร์ติน (James Martin) มาร์ตินซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านผลกระทบของสังคมและเศรษฐกิจจากคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี และได้เขียนหนังสือชื่อ “The Wired Society” ตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษที่ 1970 ซึ่งยังไม่มีโทรศัพท์มือถือ ไม่มีเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนตัว ไม่มีใครรู้จักอินเทอร์เน็ต กระทั่ง 25 ปีหลังจากนั้นจึงมีคนแซ่ซ้องว่าเป็นหนังสือที่พยากรณ์ได้แม่นยำที่สุด มาร์ตินได้มองไปข้างหน้าในหนังสือเล่มใหม่ที่พูดถึงและอธิบายศตวรรษที่ 21 ว่า ศตวรรษที่ 21 จะเป็นศตวรรษที่พิเศษสุดเป็นศตวรรษแห่งความสุดโต่ง (a century of extreme) เราสามารถจะทำให้เกิดความศิวิไลซ์อย่างยิ่งใหญ่ หรือเราอาจจะทำให้เกิดยุคมืดใหม่ก็ได้ มีหลายแนวทางที่จะหลีกเลี่ยงสถานการณ์โดยหลีกเลี่ยงความหายนะหรือจุดจบที่ชุกชอนคอยอยู่บนเส้นทางเดินของเราและช่วยกันสร้างโอกาสเพื่อโลกที่ดีกว่า การเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคนกำลังรอเราอยู่ข้างหน้าและลูกหลานของเราจะมีบทบาทที่จะเป็นตัวจักรสำคัญในการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นจึงมี

ความจำเป็นที่เราจะต้องสอนเขาให้เข้าใจอนาคต

มาร์ติน ได้พูดถึงประเทศที่เปลี่ยนแปลงจากความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ เช่น ประเทศเคนยาในปี พ.ศ. 2503 (ค.ศ. 1960) มีการทำฟาร์มอย่างเป็นระบบ มีการปลูกกาแฟ ดูเหมือนจะมั่งคั่งกว่าสิงคโปร์ในปีเดียวกัน ซึ่งสมัยนั้นยังยากจนเต็มไปด้วยยุงและแหล่งสลัม สิบปีต่อมาเกิดมีกลุ่มผู้ก่อการร้ายเมาเมา (Mau-Mau terrorists) ทำให้ผู้จัดการฟาร์มทั้งหลายหนีจากเคนยาไป พอถึงปี ค.ศ. 1980 ฟาร์มต่าง ๆ กลายเป็นป่าดง แต่ก็ยังน่าเที่ยวที่จะขับรถขับเคลื่อนสี่ล้อไปท่องเที่ยว แต่ประเทศก็จนลงเรื่อย ๆ จนในปี ค.ศ. 1990 มาร์ตินไม่สามารถจะไปหาเช่ารถขับเคลื่อนสี่ล้อเพราะมันไม่ปลอดภัย ถึงปี ค.ศ. 2000 โรคเอดส์ระบาดไปทั่ว เด็กน้อยคนที่จะอ่านหนังสือออก มีรถแทรกเตอร์จมอยู่ในโคลนตม GDP ต่อหัวลดลงน้อยกว่าวันละหนึ่งดอลลาร์ มาร์ตินยังบอกว่ายังมีประเทศในแอฟริกาที่ยากจนกว่าเคนยาอีก มาร์ตินอ้างถึง โทมัส โฮมเมอร์-ดิงซอน (Thomas Homer-Dixon) ซึ่งเป็นผู้อำนวยการของศูนย์ทรูโด เพื่อการศึกษาสันติธรรมและความขัดแย้งแห่งมหาวิทยาลัยโตรอนโต ซึ่งได้ทำการศึกษาประเทศที่ยากจนทั่วโลกพบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมากระหว่างปัญหาที่เกิดความขาดแคลนน้ำ พื้นที่เพาะปลูก ปริมาณป่าและสัตว์น้ำ ยิ่งปัญหาเหล่านี้มากขึ้นเท่าไร ยิ่งทำให้เกิดความรุนแรงของพลเรือนและรัฐบาลที่ไร้สมรรถภาพมากยิ่งขึ้น และในทางกลับกันความรุนแรงของประชาชนพลเมืองยิ่งมากขึ้นก็ยิ่งทำให้ประเทศชาติยากจนมากยิ่งขึ้น ดังประเทศที่มาร์ตินยกตัวอย่างคือกัมพูชา ที่เคยรุ่งเรืองสมัยฝรั่งเศสมีอิทธิพลอยู่ แต่ความรุนแรงและปัญหาทางการเมืองทำให้หลังจาก ปี พ.ศ. 2513 (ค.ศ. 1970) เป็นต้นมา เกิดภาวะข้าวยากหมากแพงต่อมาอีกหลายทศวรรษ (Martin, 2006)

ลองเปลี่ยนมามองอีกมุมมองที่มาร์ตินพูดถึงการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์โดยอ้างถึง บิล จอย (Bill Joy) อดีตหัวหน้าทีมนักวิทยาศาสตร์แห่งระบบชั้น

ไมโครซิสเต็มส์ (Sun micro systems) ที่ทำการศึกษา กิจกรรมของมนุษย์ต่าง ๆ ว่าอาจจะกำลังนำไปสู่การคุกคามต่อการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ ไม่มีข้อยืนยัน แต่เราอาจจะค้นพบสิ่งที่มีพลังอำนาจมากที่จะทำให้เราได้ใหม่ เมื่อเร็ว ๆ นี้ ทีวีสาธารณะไทยพีบีเอส ได้นำภาพยนตร์มาออกอากาศ พูดถึงมนุษย์หุ่นยนต์ที่มีความคิดมีความรู้สึกได้ ซึ่งมองไปว่าอาจจะกลายเป็นมนุษย์หุ่นยนต์ที่มาแทนที่มนุษย์ที่เราเรียกว่า Robo - Sapiens แทน Homo - Sapiens หรือเปล่า ยังไม่ต้องพูดถึงสิ่งที่นักฟิสิกส์กำลังคิดจะให้เกิด Big-Bang ขึ้นอีก เรื่องของการปรับเปลี่ยน DNA ซึ่งปัจจุบัน มาร์ติน บอกว่ามีเครื่องมือเหมือนชุดสำเร็จเหมือนกับ Word Processor บางโรงเรียนได้มีการให้นักเรียนทำการปรับเปลี่ยน DNA แล้ว อะไรจะเกิดขึ้นหากเกิดมีเชื้อโรคใหม่ ๆ เกิดขึ้นจากที่มนุษย์ทำขึ้น ยังไม่นับรวมถึงความก้าวหน้าที่มาร์ตินเชื่อว่า ภายในปี ค.ศ. 2020 คอมพิวเตอร์จะเจริญถึงขีดสุดขีดทั้งความเร็วและความสามารถ โดยนาโนเทคโนโลยีจะเข้ามาแทนที่

จากข้อวิเคราะห์ต่าง ๆ ที่นำเสนอ น่าจะสรุปว่า นอกจากเราจะต้องตามเทคโนโลยีให้ทัน แล้วกระบวนการคิดน่าจะบรรจุแนวคิดเรื่องมิติของความเป็นมนุษย์ (Humanity) และมิติทางสังคมมากขึ้นด้วยกระบวนการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยทักษะการสื่อสาร การฟังอย่างตั้งใจที่ *อดัม คาเฮน* ได้นำเสนอเป็นสิ่งจำเป็นของทุกวิชาชีพใหม่ ดังเช่นที่เขาได้พูดว่า *เราไม่สามารถจะพัฒนาหาทางออกอย่างสร้างสรรค์ต่อปัญหาของมนุษย์ที่สลับซับซ้อน ยกเว้นแต่ว่า เราสามารถจะได้ยิน มองเห็น และเปิดตัวเองออกสู่และรวมถึง “ความเป็นมนุษย์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดและของเราเองด้วย ต้องรู้จักฟังที่ไม่ใช่ด้วยความสงสาร (Sympathy) แต่ร่วมรับรู้ความรู้สึกของคนอื่นอย่างเข้าใจหรือสามารถและรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) เพื่อที่เราจะไม่เพียงแต่มาพิจารณาความคิดเห็นทางเลือกที่มีอยู่ แต่ก่อให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ไม่ใช่การฟังเพื่อโต้แย้ง (Debate) เป็นการฟังที่สะท้อนจากภายในด้วยการมาสานเสวนา (Dialogue)*

กัน และใช้รูปแบบสูงสุดของการฟังแบบที่ 4 ที่อดัม คาเฮน เรียกกระบวนการนี้ว่า การใช้ “การสานเสวนาเพื่อการก่อเกิด” (Generative dialogue) ซึ่งไม่ใช่เพียงการฟังจากภายในตัวเราหรือจากภายในคนอื่น ๆ แต่เป็นการฟังจากระบบทั้งมวล (Listen from the whole of the system)

อดัม คาเฮน ได้เล่าถึงประสบการณ์ในการไปมีส่วนแก้ปัญหาประเทศอาร์เจนตินาซึ่งประสบวิกฤตในปี พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) ภายหลังจากเศรษฐกิจถดถอย การเพิ่มขึ้นของคนไม่มีงานทำ การเดินขบวน การปล้นสะดม การประท้วงรัฐบาลออกจากตำแหน่ง ประเทศที่มีประธานาธิบดีทำคนภายในสองสัปดาห์จากประเทศที่เคยมั่งคั่งกลับมีประชากรกว่าครึ่งอยู่อย่างยากจน เด็กประสบภัยและเสียชีวิตจากความหิวโหยจากความพยายามของทุกฝ่ายโดยการหันมาใช้ *กระบวนการสานเสวนาเพื่อการก่อเกิด* จากคนที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม ทุกคนหันมาสานเสวนากันมาฟังกัน มาเข้าใจกัน มีการพูดคุยกันอย่างเปิดเผย ซึ่งเริ่มในปี ค.ศ. 2002 พอถึงปี ค.ศ. 2003 อาร์เจนตินาเริ่มฟื้นขึ้นจากจุดเริ่มต้นของสิ่งที่เรียกว่า *อาร์เจนตินาไดอาล็อก* (The Argentine Dialogue) ทุกคนหันมาช่วยกันแก้วิกฤต ช่วยครอบครัวที่ยากจนที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างรีบด่วน ช่วยลดการเพิ่มขึ้นของความขัดแย้งโดยอาศัยพื้นที่ปลอดภัย สำหรับการสนทนาโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change) ซึ่งโดยปกติการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นยากเมื่อทุกคนรู้สึกสบาย ๆ และแม้เมื่อเกิดปัญหาแล้วก็เชื่อว่าอะไรจะเปลี่ยนอะไรได้ง่าย ยิ่งต่างมีความเห็นคนละทิศละทางยิ่งมักจะใช้การโต้เถียง หรือ Debate การที่จะมองไปข้างหน้าของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะใช้กระบวนการสานเสวนา หรือ โดยเฉพาะการสานเสวนาเพื่อการก่อเกิด หรือ Generative dialogue หรือที่บางคนใช้ Deliberation เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางให้ชัดเจนใหม่ โดยมีมุมมองจากทุกภาคส่วน โดยการมาฟังกันอย่างตั้งใจก่อนที่วิกฤตประเทศไทยจะเกิดขึ้นมากไปกว่านี้

ภาคประชาสังคมกับการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่

นอกจากภาครัฐซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการจัดการให้เกิดสันติสุขในพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศแล้ว ยังมีภาคประชาสังคม (Civil society) ที่จะมีบทบาทสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง ความรุนแรง ในพื้นที่เช่น มินดาเนา (Mindanao) ของประเทศฟิลิปปินส์ที่มีความขัดแย้งรุนแรงไม่แพ้ปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของเรา ได้มีบทวิเคราะห์ทางนโยบายโดยสตีเวนรูด (Steven Rod) (2005) ซึ่งได้อธิบายถึงความสำคัญของภาคประชาสังคมที่มีส่วนสำคัญที่ได้ช่วยในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งในเรื่องการแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ของประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อสนับสนุนให้เกิดสันติภาพที่ยั่งยืน โดยย้อนหลังกลับไปตั้งแต่ช่วงราวปี พ.ศ. 2513 (ค.ศ. 1970) ในยุคของประธานาธิบดี เฟอร์ดินันด์ มาร์กอส ได้มีความพยายามของทั้งกลุ่มชาวคริสต์และมุสลิมที่จะหาหนทางจัดการกับความรุนแรง ได้มีองค์กรต่าง ๆ มากมาย จากองค์กรพัฒนาเอกชนไปจนถึงกลุ่มที่มีพื้นฐานจากโบสถ์และสมาคมภาคธุรกิจ ทุก ๆ กลุ่มได้พยายามไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกันสร้างเป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่มและเชื่อมโยงไปยังองค์กรต่าง ๆ ในกรุงมนิลา ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับองค์กรนานาชาติ อย่างไรก็ตามก็มีความแตกต่างระหว่างภาคประชาสังคมของมุสลิมและของคริสต์ และธรรมชาติ รวมถึงอุดมการณ์ของกลุ่มก็แตกต่างกันไป ส่วนใหญ่จะเป็นภาคประชาสังคมที่อยู่ในชุมชนนั้น และกลุ่มภาคประชาสังคมของคริสต์ที่ขับเคลื่อนด้านสันติภาพ ก็เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่ไม่ใช่ตัวแทนของกลุ่มใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่จะสนับสนุนการใช้ความรุนแรงเพื่อหวังผลใน “ชัยชนะ” เหนือกลุ่มผู้ก่อการร้ายมุสลิมมากกว่า แต่บทวิเคราะห์นี้ก็ยังมีความเห็นว่ภาคประชาสังคมในมินดาเนาจะสามารถช่วยให้เกิดการจัดการความขัดแย้งและนำไปสู่สันติภาพอย่างถาวรในมินดาเนาได้ในที่สุด บทวิเคราะห์ยังได้พูดถึงความ

พยายามในการเริ่มการ “สานเสวนา” (Dialogue) ระหว่างกลุ่มตลอด ในช่วงปี พ.ศ. 2513 (ค.ศ. 1970) และมาเข้มข้นในช่วงปี พ.ศ. 2533 (ค.ศ. 1990) มีความไม่สมดุลอยู่บ้าง เพราะกลุ่มของคริสต์จะค่อนข้างรวมกลุ่มจัดตั้งกันอย่างดีกว่ากลุ่มศาสนาอิสลาม และกลุ่มคริสต์ก็มีความไม่ไว้วางใจมากกว่าที่จะต้องปรับความสัมพันธ์ อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นกิจกรรมสันติภาพ คือ การที่ภาคประชาสังคมช่วยให้กลุ่มชุมชนท้องถิ่นสร้างให้เกิด “พื้นที่สันติภาพ” (Spaces for peace) ซึ่งได้มีการขอรับรองให้กลุ่มนี้กรบทั้งหลายให้ออกไปจากพื้นที่สันติภาพนี้ ความพยายามนี้เกิดจากผู้คนในชุมชนท้องถิ่นที่ปรารถนาจะหลีกเลี่ยงผลร้ายของความขัดแย้ง ที่อาจจะดำรงต่อไป แต่ก็ยังมีหลาย ๆ กลุ่มไม่ให้การยอมรับพื้นที่สันติภาพนี้ ในที่สุดภาคประชาสังคมก็ได้เข้ามามีบทบาทโดยตรงในกระบวนการสันติภาพในช่วงหลาย ๆ ปีต่อมา ภาคประชาสังคมได้มีส่วนสำคัญในการช่วยรัฐบาล อาโรโย ในการปรึกษาหารือเพื่อหยุดยั้งความรุนแรงในปี พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001)

ภาคประชาสังคมของไทยก็อาจจะมีการขับเคลื่อนบ้าง แต่ดูเหมือนจะเป็นภาคประชาสังคมหรือองค์กรพัฒนาเอกชนจากส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ที่ลงไปในรูปแบบของการเสวยยามมากกว่าจะพยายามช่วยรัฐในการหาทางออก เพื่อหันหน้ามาพูดคุยกันอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ผู้เขียนได้เคยพูดคุยกับองค์กรพัฒนาเอกชนและภาคประชาสังคมในจังหวัดสตูล ซึ่งมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา ก็ได้รับคำบอกเล่าว่าภาคประชาสังคมในสามจังหวัดไม่อาจเคลื่อนไหวได้เพราะจะเป็นที่ระแวงสงสัย จากข้อสรุปของ Steven Rod ที่มองการแก้ปัญหาในฟิลิปปินส์ว่าภาคประชาสังคมมีกิจกรรมที่อาจมีผลไม่มากนักต่อความคิดเห็นของสาธารณชน แต่ก็มีองค์กร เช่น สถาบันบังซามาโรศึกษา (Institute Bang - Samaro Studies) เครือข่ายภาคประชาสังคมของบังซามาโร (Consortium Bangsamoro Civil Society) ที่มีบทบาท

ที่ภาครัฐที่แม้แต่ นายพลรูตอล์ฟ การ์เซีย ผู้แทนรัฐบาลฟิลิปปินส์ในการเจรจาสันติภาพกับ MILF ยอมรับว่าภาคประชาสังคมได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการช่วยให้เกิดการเจรจาสันติภาพ (Garcia, 2008).

นิคลาส แฮนสัน (Niklas Hansson) (2003) ได้ทำการศึกษาข้อตกลงสันติภาพจาก พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989) หลังจากสิ้นสุดสงครามเย็นจนถึง พ.ศ. 2539 (ค.ศ. 1996) และวิเคราะห์ว่าสัญญาเหล่านี้ยังคงมีผลอยู่ไปถึงห้าปีไหม เขาได้พบความสัมพันธ์อย่างสำคัญระหว่างความสำเร็จของภาคประชาสังคมและการเข้าถึงกระบวนการสร้างข้อตกลงสันติภาพในจำนวน 4 ประเทศที่ภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วม เช่นที่ โมซัมบิก (Mozambique), เอลซาวาดอร์ (El Salvador), แอฟริกาใต้ (South Africa) และ กัวเตมาลา (Guatemala) ทั้งสี่แห่งพบว่าข้อตกลงสันติภาพยังคงมีผลอยู่ ขณะที่อีก 7 ประเทศที่ไม่มีภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมมีเพียงประเทศเดียวยังคงรักษาไว้ได้อยู่หลังจากห้าปีแล้ว อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีความเห็นแตกต่างว่าแท้จริงแล้วอยู่ที่อะไรที่ทำให้การพูดคุยกันในบางแห่งประสบความสำเร็จ

สรุปผลการสานเสวนาข้อเสนอแนะเพื่อการดับไฟใต้

สถาบันพระปกเกล้าโดยการสนับสนุนของสภาความมั่นคงแห่งชาติ (2006) ได้ร่วมกันทำโครงการนำผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นจำนวน 69 ชีวิตในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันใช้เวลาเจ็ดวันร่วมสานเสวนาเพื่อเรียนรู้หลักการของปัญหาความขัดแย้งและแนวทางการแก้ปัญหาอย่างมีหลักการ และไปดูงานการอยู่ร่วมกันโดยมีการตั้งกติการ่วมกันที่ตำบลปากดุก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และดูงานด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่อำเภอบุรณรัมย์จังหวัดขอนแก่น หลังจากนั้นได้นำกลับมาสานเสวนากันต่ออีกที่จังหวัดปัตตานี โดยให้โจทย์ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงใน

จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้มีการทบทวนการสานเสวนาครั้งแรกพร้อมแนวคิดของการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจ แล้วแบ่งกลุ่มย่อย ได้ข้อสรุปสาระสำคัญ ข้อเสนอแนะเพื่อสร้างความสมานฉันท์ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากทั้ง 6 กลุ่ม ได้ดังนี้

1. เห็นชอบและสนับสนุนข้อเสนอแนะของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.)

2. ด้านการปกครองท้องถิ่น/การกระจายอำนาจ

กำนันหรือนายก อบต. ผู้นำศาสนา และผู้นำชุมชนโดยธรรมชาติควรได้รับการสนับสนุนในการแก้ไขปัญหอย่างแท้จริงโดยภาครัฐ ดังนี้

2.1 มีงบประมาณในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ รวมถึงงบประมาณด้านความมั่นคงให้กับกำนันผู้ใหญ่บ้าน และชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.)

2.2 มีเจ้าหน้าที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้นำ โดยมีหัวหน้าหน่วยดูแลเรื่องระเบียบวินัย จนกว่าจะมีสภาวะปกติ เพราะจะสามารถจัดความหวาดระแวงในพื้นที่ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยที่ผู้นำดังกล่าวมีสิทธิคัดเลือกเจ้าหน้าที่เพื่อความเหมาะสมกับพื้นที่

2.3 ให้ ศอ.บต. หรือทางจังหวัดเป็นผู้กำกับดูแลการทำงานของผู้นำ พร้อมให้การสนับสนุน

2.4 กำหนดภารกิจและประเมินผู้นำ ถ้าทำไม่ได้ ไม่มีประสิทธิภาพให้เปลี่ยนคน

2.5 สร้างความมั่นคงและยกระดับสภาพผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำศาสนาและมีการให้เกียรติในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เช่น เพิ่มค่าตอบแทนและสวัสดิการ

2.6 ให้มีงบประมาณสนับสนุนด้านความมั่นคงในระดับท้องถิ่น

3. ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3.1 สร้างความเป็นเอกภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของทุกฝ่าย นอกจากนี้ หน่วยงานของรัฐควรให้ความสนใจและความจริงใจและควรมีแนวปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน

3.2 เจ้าหน้าที่รัฐควรมีทัศนคติที่ดีต่อประชาชน และเจ้าหน้าที่รัฐต้องทำงานเชิงบูรณาการ โดยให้ผู้ปฏิบัติในพื้นที่มีความนุ่มนวลเหมือนนโยบายที่กำหนด และผู้ที่จะมาปฏิบัติงานในพื้นที่จะต้องได้รับการอบรม ทดสอบและประเมินผลอย่างชัดเจน

4. ด้านการศึกษา

4.1 มีผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ โดยเฉพาะโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามและ 4 กระทรวงหลัก

4.2 เสนอให้จัดหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่

4.3 รัฐจะต้องปฏิรูประบบการศึกษาให้เป็นรูปธรรม

4.4 รัฐควรสนับสนุนด้านงบประมาณแก่เยาวชนผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา รวมถึงเพิ่มสวัสดิการงบประมาณ บุคลากรของโรงเรียนปอเนาะและให้บุคลากรของโรงเรียนปอเนาะเป็นบุคลากรของรัฐหรือรัฐสนับสนุน

4.5 ท้องถิ่นจะต้องมีอำนาจในการจัดการศึกษาตามความต้องการของชุมชนท้องถิ่นพร้อมถ่ายโอนงบประมาณไปยังท้องถิ่น

4.6 คงสภาพหลากหลายในระบบการศึกษาเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาสามัญและให้ความสำคัญกับนักเรียนไทยในต่างประเทศ

5. ด้านเศรษฐกิจและสังคม

5.1 ประชาชนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องได้รับสิทธิตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายโดยเท่าเทียมกันและไม่มีการเลือกปฏิบัติ โดยมีวิธีปฏิบัติให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติได้อย่างชัดเจน

5.2 รัฐควรให้ความรู้แก่เยาวชนที่เสี่ยงต่อการติดยาเสพติด ในส่วนที่ติดยาเสพติดแล้วให้พาไปบำบัด

5.3 ควรแก้ไขปัญหาการว่างงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้

6. ด้านกระบวนการยุติธรรม เสนอให้ยกเลิกพระราชกำหนดฉุกเฉิน และบัญชีดำทั้งหมด หากต้องการจับกุมขอให้หลักฐานที่ชัดเจน

7. วิธีการและกระบวนการแก้ไข

7.1 มีการสานเสวนาสมาสนันท์ของคนในชุมชนทั้งชุมชนที่นับถือศาสนาเดียวกันและต่างศาสนา โดยสนับสนุนให้มีกิจกรรม สร้าง/ฟื้นฟู/พัฒนาความสมานฉันท์ และควรจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้นำศาสนาทั้ง 2 ฝ่าย ที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนา (โดยมีคนกลางที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจมาเป็นผู้นำ)

7.2 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้คนในชุมชนดูแลพื้นที่กันเองโดยรัฐคอยสนับสนุนเพื่อดูแลไม่ให้คนภายนอกพื้นที่เข้ามาก่อปัญหา โดยสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในระดับท้องถิ่นและท้องที่

7.3 ใช้ความนุ่มนวล ด้วยการให้ถอนกำลังตำรวจ ทหาร เลิกใช้ความรุนแรงหรือแบบเคาสุ่ม

7.4 ส่งเสริมให้สันติวิธีเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทยในการเผชิญกับความขัดแย้ง

8. ข้อเสนอเชิงโครงสร้าง/กฎหมาย

8.1 จัดให้สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการปกครองรูปแบบพิเศษในโครงสร้างเดียวกันกับกรุงเทพมหานคร ชลบุรี

8.2 จัดให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) มีสถานะมตรีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยต้องมีสมาชิกสภาที่มาจากการแต่งตั้งจากหน่วยงาน องค์กรและประชาชนทุกภาคส่วน โดยกำหนดสัดส่วนที่เหมาะสม โดยไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งศาสนา และมีประธานสภามาจากการเลือกของสมาชิก เลขานุการมาจาก ผอ.ศอ.บต. โดยตำแหน่ง นอกจากนี้ ศอ.บต. ควรวางแผน และมีระบบการทำงานที่ประสานกันได้ทุกฝ่ายเพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

8.3 มีรัฐมนตรีมาจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

8.4 ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสมานฉันท์ระดับชุมชน

8.5 ให้แยกมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี เป็นเอกเทศ

8.6 ในกรณีมีข้อพิพาทในชุมชนให้ผู้นำศาสนาเป็นคนกลางช่วยไกล่เกลี่ย หากเกินกำลัง มอบให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแล

8.7 แก้ไขพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะดังกล่าว น่าจะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบนำไปดำเนินการต่อ ที่ผู้เขียนนำมาเสนอทั้งหมดเพื่อให้เห็นความตั้งใจจริงของผู้ที่เป็นผู้นำที่ทางจังหวัดและทางสภาความมั่นคงได้คัดแล้วมาให้ความคิดเห็น โดยการระดมสมองและใช้กระบวนการสานเสวนา หรือประชาเสวนาที่ไม่ใช่การมาโต้เถียงกัน การหาทางออกของปัญหาทุก ๆ จำเป็นต้องใช้กระบวนการที่ถูกต้อง ประชาธิปไตยจำเป็นที่จะต้องรู้จักมาฟังกันอย่างตั้งใจ

สุดท้ายที่อยากจะฝากไว้เป็นข้อคิดจากผู้ที่มิประสบการณ์สร้างสันติภาพในหลาย ๆ พื้นที่ ในหลาย ๆ ประเทศ คือ ฮาโรลด์ เอช ซอนเดอร์ส ซึ่งเป็นผู้อำนวยการฝ่ายต่างประเทศ ที่มูลนิธิเคตเตอร์ และเคยเป็นสมาชิกของคณะสภาความมั่นคงแห่งชาติ ประจำอยู่ที่ทำเนียบขาว ของสหรัฐอเมริกา ได้เคยมีประสบการณ์ช่วยอดีตประธานาธิบดี จิมมี คาร์เตอร์ และนายกรัฐมนตรีเบกีน ให้บรรลุข้อตกลงสันติภาพ และยังมีประสบการณ์ในการสร้างให้เกิดกระบวนการสานเสวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ความขัดแย้งระหว่างมนุษยชาติที่ยังรากลึกและเป็นอุปสรรคต่อการสร้างสันติภาพ เขาได้เขียนหนังสือชื่อ กระบวนการสันติภาพของประชาชน (A Public Peace Process) และในคำนำของหนังสือ ซอนเดอร์ (Saunders, 2001) ได้บรรยายไว้ในหัวข้อ มิติของความเป็นมนุษย์ว่า มิติของความเป็นมนุษย์ในเรื่องความขัดแย้ง จะต้อง

เป็นศูนย์กลางในการสร้างสันติภาพ และสร้างสังคมที่สันติสุข รัฐบาลนั้นเป็นผู้เดียวเท่านั้นที่จะเขียนสัญญาสันติภาพได้ แต่มนุษย์เท่านั้น (พลเมืองที่ไม่ใช่รัฐบาล) จึงจะสามารถ เปลี่ยนความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกันระหว่างอาณาจักรพระราชกรณียกิจเป็นความสัมพันธ์แห่งสันติภาพได้ นั่นก็คือ การศึกษาและการนำไปปฏิบัติใด ๆ ในเรื่อง การป้องกันความขัดแย้ง การบริหารและแก้ปัญหาความขัดแย้งก็ดี ตลอดจนด้านการทูต หรือแม้แต่การเมืองและการสร้างสันติภาพใด ๆ จะไม่เกิดผลอย่างยั่งยืนจนกว่ามิติของความเป็นมนุษย์แห่งการปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองจะกลายเป็นส่วนของการปฏิบัติอย่างเต็มรูปแบบ

สรุป

การแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ คงจะต้องมีการปรับกระบวนการให้เหมาะสม โดยหันหน้ามาสานเสวนาหาทางออก หรือ *ประชาเสวนา* ร่วมกัน โดยเฉพาะให้โอกาสคนในพื้นที่ ในการจัดการแก้ปัญหา และสร้างความมีเอกภาพในการจัดการ เข้าใจความเป็นอัตลักษณ์ และยอมรับความหลากหลายของความสามารในการมาอยู่ร่วมกันแม้แตกต่างกัน ความเข้าใจในจิตใจของคนอื่น ใช้การฟังอย่างตั้งใจ สร้างความยุติธรรมทั้งทางกฎหมายและทางสังคม ให้โอกาสภาคประชาสังคมให้มีบทบาทมากขึ้น ก็เชื่อว่าสันติภาพที่เรียกว่า Just Peace น่าจะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2007). มองสงครามแย่งมวลชน 3 จังหวัดชายแดนใต้แบบเศรษฐศาสตร์. (ออนไลน์). เว็บไซต์: http://www.kriengsak.com/index.php?components=content&id_content_category_main=23&id_content_topic_main=41&id_content_management_main=555. เข้าถึงเมื่อ: 8 เมษายน 2550.

- วรวิทย์ บารู นิอับดุลราอิก บินนิฮัสซัน แวมายี ปารามัล
ชาววี ปะดาอาหมิน ดุชนัดดาว เลิศพิพัฒน์ อรชา
รักดี สุโรนี สายนุ้ย. (2550). รายงานการวิจัย
เรื่อง มลายูปาตานี: ชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ และ
การเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะ
กรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ. (2549).
รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์
แห่งชาติ เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์.
กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- แคทเธอรีน มอร์ริส (Morris, Catherine). (มปป.). ความ
ท้าทายของการฟื้นคืนดี หลักการพื้นฐาน. ใน
เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการ จัดโดย
สถาบันพระปกเกล้า 10-11 มีนาคม 2548.
- รุ่ง แก้วแดง. (2548). สงครามและสันติสุข@ชายแดน
ภาคใต้. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2547). ความขัดแย้งหลักการและ
เครื่องมือแก้ปัญหา. กรุงเทพฯ: สถาบัน
พระปกเกล้า.
- วันชัย วัฒนศัพท์ ถวิลวดี บุรีกุล และวิศิษฐ์ ชัชวาทิพากร.
(2548). ความขัดแย้งของคนไทย. กรุงเทพฯ:
สถาบันพระปกเกล้า.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2006). สรุปรายงานการเสวนา
เสวนาข้อเสนอแนะเพื่อการดับไฟใต้ โครงการ
เครือข่ายผู้นำ ศาสนา ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน
และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้.
วันจันทร์ที่ 20 พฤศจิกายน 2549, ณ โรงแรม
ซีเอส จังหวัดปัตตานี.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2551, 22 กุมภาพันธ์). “ผู้คนและ
ดินแดนในทรงสนะครอบงำ”. คอลัมน์สยาม
ประเทศ. หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน.
- Chemmanur, W.K. (1990). *Muslim Separatism, the
Moros of Southern Philippines and the Malaya
of Southern Thailand*. Philippine: Oxford
University Press.
- Garcia, Rudolfo C. (2008). *Speech for the Participants
of King Prajadhipok’s Institute’s Conflict
Resolution Course in Manila*. January 11th,
2008. Bangkok, King Prajadhipok’s Institute.
- Hansson, Niklas (2003). *Peacemaking and Civil
Society in Intra – State Conflict in the Post –
Card War Era*. Master’s Thesis, Uppsala
University.
- Kahane, Adam. (2004). *Solving Tough Problems*.
CA, San Francisco: Bennett-Kocbler
Publishers.
- Martin, James. (2006). *The Meaning of the 21st
Century, A Vital Blueprint our Future*.
N.Y.: River Heads Book.
- Obershall, Anthony. (1973). *Social Conflict and
Social Movements*. New Jersey: Prentice-
Hall.
- Rod, Steven. (2005). *Forging Sustainable Peace in
Mindanao: The Role of Civil Society, The
Policy Studies*. Washington: East – West
Center.
- Saunders, Harold H. (2001). *A Public Peace Process:
Sustained Dialogue to Transform Racial and
Ethnic Conflicts*. N.Y.: Palgrave.
- Wilfredo Magno Torres III. (2007). *RIDO Clan
Feuding and Conflict Management in
Mindanao*. Makati, The Philippines: The Asia
Foundation.

